

Ioan Slavici

MARA

Cuvânt-înainte de Ioana Revnic

CORINT
BOOKS

Nu citit, ci interzis

La o întâlnire cu elevii de liceu și cu profesorii lor, criticul literar Alex. Ștefănescu (autorul *Istoriei literaturii române contemporane. 1941-2000*, al volumelor *Eminescu, poem cu poem* – consacrate antumelor și postumelor eminesciene și al altor cărți de critică literară, de publicistică și de proză) a fost întrebat de o profesoară ce ar putea face ea pentru a-i determina pe copii să citească toate cărțile din lista de lecturi obligatorii.

— *Interziceți-le să le citească*, a venit prompt răspunsul criticului.

*

Adevărul este că, la liceu, și eu m-aș fi apucat cu mai multă trageră de inimă de *Mara* lui Ioan Slavici, dacă profesoara mea de limba română ar fi declarat acest roman prohibit. Psihologia inversă are efecte nu doar în copilărie, ci și în adolescență. Ba uneori chiar și la maturitate!

Am început să citesc *Mara* din obligație. Iar primul impas pe care l-am avut de depășit a fost unul... stilistic. Limbajul autorului mi s-a părut lipsit de grație. Dar profesoara noastră ne-a explicat că scriitorul făcuse școala în limbile maghiară și germană. Ba mai mult, pe parcursul studiilor avusese de depășit mari dificultăți materiale, fiind sau elev în școala publică, sau privatist. „Nici măcar un răvășel în româneasca cea

cărturărească” nu era în stare să pună pe hârtie când, la Viena, l-a cunoscut pe Mihai Eminescu. Slavici avea atunci 21–22 de ani. Cei doi s-au împrietenit, și o vreme Eminescu i-a citit textele și i le-a corectat, înainte de a fi trimise unor reviste, pentru publicare. Slavici a continuat să scrie în limba română, luptându-se cu neîncrederea în sine și cu ceea ce azi numim sindromul impostorului. Aflând aceste lucruri, am văzut în scrierile lui Slavici niște victorii personale. Exemple palpabile de perseverență și de autodepășire.

Al doilea lucru care m-a iritat teribil la vârsta nonconformismului absolut a fost tonul moralizator al scrierilor slaviciene. Dar la scurt timp am aflat, dintr-o mărturisire a scriitorului, că se considera înainte de toate dascăl; că vocația pedagogică era asumată și practică în fiecare moment, mai ales în textele sale literare în care în mod programatic nu separa eticul de estetic.

Am discutat mult în contradictoriu, la orele de limba română din liceu, despre atitudinea prea răbdătoare a unei eroine din carte, bătute și umilite de soț. Profesoara noastră ne-a avertizat că avem de-a face cu o operă de ficțiune, chiar dacă asemenea situații există și în realitate. Ne-a pus apoi niște întrebări (mi le amintesc și acum!), încurajându-ne să dezbatem: *Sunt sau nu justificate acele scene, în construcția personajului? Și dacă tot acceptăm să credem în „realitatea ficțiunii”, ce am putea învăța din experiențele (mai exact – din greșelile) protagoniștilor? Cum ne-ar putea ajuta acestea să evităm răul în viața de zi cu zi și să facem binele?*

*

Ceea ce, totuși, mi-a plăcut încă din adolescență la romanul *Mara* a fost **povestea**.

Capitolul I

SĂRĂCUȚII MAMEI

A rămas Mara, săraca, văduvă cu doi copii, sărăcuții de ei, dar era tânără, și voinică, și harnică, și Dumnezeu a mai lăsat să aibă și noroc.

Nu-i vorba, Bârzovanu, răposatul, era, când a fost, mai mult cârpaci decât cizmar și ședea mai bucuros la birt decât acasă; tot le-au mai rămas copiilor vreo două sute de pruni pe lunca Murășului, viuța din dealul despre Păuliș și casa, pe care muma lor o căpătase de zestre. Apoi, mare lucru pentru o precupeață, Radna e Radna, Lipova e numai aci peste Murăș, iar la Arad te duci în două ceasuri.

Mărți dimineța, Mara-și scoate șatra¹ și coșurile pline în piața de pe țarmurile drept al Murășului, unde se adună la târg de săptămână murășenii până de pe la Sovârșin și Soboteliu și podgorenii până de pe la Cuvin. Joi dimineța ea trece Murășul și întinde șatra pe țarmurile stâng, unde se adună bănățenii până de pe la Făget, Căpălnaș și Sân-Miclăuș. Vineri noaptea, după cântatul cocoșilor, ea pleacă la Arad, ca ziua s-o prindă cu șatra întinsă în piața cea mare, unde lumea se adună din șapte ținuturi.

Dar lucrul cel mare e că Mara nu-ți iese niciodată cu gol în cale; vinde ce poate și cumpără ce găsește; duce de la Radna ceea ce nu găsești la Lipova ori la Arad, și aduce de la Arad ceea ce nu găsești la Radna ori la Lipova. Lucrul de căpetenie e pentru

---

¹ Cort; tarabă (n. red.).

dânsa ca să nu mai aducă ce a dus, și vinde mai bucuros cu câștig puțin decât ca să-i „clocească” marfa.

Numai în zilele de Sântă Marie se întoarce Mara cu coșurile deșerte la casa ei.

Sus, pe coasta unui deal de la dreapta Murășului, e mănăstirea minoriților¹, vestita Maria Radna. Din turnurile bisericii mari și frumoase se văd pe Murăș la deal ruinele acoperite cu mușchi ale cetății de la Șoimoș; în fața bisericii se întinde Radna cea frumoasă și peste Murăș e Lipova cu turnul sclipicios și plin de zoroane al bisericii românești, iar pe Murăș la vale se întinde șesul cel nesfârșit al Țării Ungurești. Mara le trece însă toate cu vederea: pentru dânsa nu e decât un loc larg în fața mănăstirii, unde se adună lumea cea multă, grozav de multă lume.

Cică e acolo în biserică aceea o icoană făcătoare de minuni, o Maică Precistă care lăcrămează și de a căreia vedere cei bolnavi se fac sănătoși, cei săraci se simt bogați și cei nenorociți se socotesc fericiți.

Mara, deși creștină adevărată, se duce și ea câteodată în biserică aceasta, dar se închină creștinește, cu cruci și cu mătânnii, cum se cuvine în fața lui Dumnezeu. Că icoana face minuni, asta n-o crede; știe prea bine că o Maică Precistă nemțească nu e o adevărată Maică Precistă. E însă altceva la mijloc. Călugării, care umblă rași ca-n palmă și se strâmbă grozav de urât, au o știință tainică și știu să facă fel de fel de farmece, pentru ca boala să-și vie la leac, săracul să-și găsească sprijoana și nenorocitul să se ferească. Bine face dar lumea care vine la Maria Radna să se închine, și Marei îi râde inima când pe la Sântă Mării timpul e frumos, ca lumea să poată veni cale de o săptămână de zile, cete-cete, cu praporele² în vânt, cu crucile împodobite cu flori și cântând psalmi și litanii. Acum, când vin sutele și se adună miile pe locul cel larg din fața mănăstirii, acum e secerișul Marei, care

---

¹ Minorit – călugăr dintr-un ordin franciscan (n. red.).

² Prapur – steag bisericesc purtat la anumite procesiuni religioase (n. red.).

dimineța iese cu coșurile pline și seara se întoarce cu ele goale. De aceea se închină Mara și în fața icoanei, apoi își ia copilașii, pe care totdeauna îi poartă cu dânsa, îi dă puțin înainte și li zice: „Închinați-vă și voi, săracuții mamei!”

Sunt săraci, săracuții, că n-au tată; e săracă și ea, c-a rămas văduvă cu doi copii; cui, Doamne, ar putea să-i lase când se duce la târg? Cum ar putea dânsa să stea de dimineță până seara fără ca să-i vadă? Cum, când e atât de bine să-i vezi?!

Umblă Mara prin lume, aleargă sprintenă, se târguiește și se ceartă cu oamenii, se mai ia și de cap câteodată, plânge și se plânge c-a rămas văduvă, și apoi se uită împrejur să-și vadă copiii și iar râde.

„Tot n-are nimeni copii ca mine!” își zice ea, și nimeni nu poate s-o știe aceasta mai bine decât dânsa, care ziua toată vede mereu copii și oameni și nu poate să vadă ființă omenească fără ca s-o pună alături de copiii ei. Mult sunt sănătoși și rumeni, voynici și plini de viață, deștepți și frumoși, răi sunt, mare minune, și e lucru știut că oameni de dai Doamne numai copii răi se fac.

Mai sunt și zdrențăroși, și desculți, și nepeptănați, și nespălați, și obraznici, săracuții mamei; dar tot cam așa e și mama lor ea însăși; cum altfel ar putea să fie o văduvă săracă? Cum ar putea să fie copiii săraci, care își petrec viața în târg, printre picioarele oamenilor? Muiere mare, spătoasă, greoaie și cu obrajii bătuți de soare, de ploii și de vânt, Mara stă ziua toată sub șatră, în dosul mesei pline de poame și de turtă dulce. La stânga e coșul cu pește, iar la dreapta clocotește apa fierbinte pentru „vornoviști”, pentru care rade din când în când hreanul de pe masă. Copiii aleargă și își caută treabă, vin când sunt flămânzi și iar se duc după ce s-au săturat, mai se joacă voioși, mai se bat fie între dânsii, fie cu alții, și ziua trece pe nesimțite.

Serile, Mara, de cele mai multe ori, mănâncă ea singură, deoarece copiii, obosiți, adorm, în vreme ce ea gătește mâncarea. Mănâncă însă mama și pentru ea, și pentru copii. Păcat ar fi să rămâie ceva pe mâne.

Apoi, după ce a mai băut și o ulcică de apă bună, ea scoate săculețul, ca să facă socoteala. Niciodată însă ea n-o face numai pentru ziua trecută, ci pentru toată viața. Scăzând dobânda din capete, ea pune la o parte banii pentru ziua de mâne, se duce la căpătâiul patului și aduce cei trei ciorapi: unul pentru zilele de bătrânețe și pentru înmormântare, altul pentru Persida și al treilea pentru Trică. Nu e chip să treacă zi fără ca ea să pună fie și măcar numai câte un creițar¹ în fiecare din cei trei ciorapi; mai bucuros se împrumută pentru ziua de mâne. Când poate să pună florinul², ea-l sărută, apoi rămâne așa, singură, cu banii întinși pe masă, stă pe gânduri și începe în cele din urmă să plângă.

Nu doară că i-ar fi greu de ceva: când simte greul vieții, Mara nu plânge, ci sparge oale ori răstoarnă mese și coșuri. Ea își dă însă seamă cât a avut când a rămas văduvă, cât are acum și cât o să aibă odată. Și chiar Mara să fii te moi când simți că e bine să fii om în lumea aceasta, să alergi de dimineața până seara și să știi că n-o faci degeaba.

Peste zi ea vede multă lume, și dacă-i iese-n cale vreo femeie care-i place și ca fire, și ca stare, și ca înfățișare, ea-și zice cu tainică mulțumire: „Așa are să fie Persida mea!” Iar dacă bărbat e cel ce-i place, ea-și zice: „Așa are să fie Trică al meu!”

Era una, preuteasa de la Pecica, o femeie minunată, și dulce la fire, și bogată, și frumoasă: ar fi spart Mara toate oalele dacă cineva s-ar fi încumetat să-i spună că Persida ei n-are să fie tot așa, ba chiar și mai și. Iar preuteasa aceea stătuse patru ani de zile la călugărițele din Oradea-Mare; era deci lucru hotărât că și Persida are să stea cel puțin cinci ani la călugărițele din Lipova.

A și făcut Mara ce-a făcut, și maica Aegidia, econoama, i-a făgăduit că-i va lua copila și pentru numai șaiszeci de florini pe an, căci e văduvă cu doi copii, sărăcuții de ei. Au trecut însă doi ani

¹ Monedă de argint sau de aramă, valorând a suta parte dintr-un florin (n. red.).

² Monede de aur și de argint care au circulat în Țările Române până în secolul al XIX-lea (n. red.).

de atunci, Persida împlinise nouă ani și Mara nu se putea hotărî să dea atâta bănet pentru nimic. Ar fi putut să dea; avea de unde; asta ea însăși o știa mai bine decât orișicine; dar n-o ierta firea să rupă nici unul din cei trei ciorapi.

Trică îi făcea mai puțină bătaie de cap.

Era un om la Lipova, Bocioacă, starostele¹ cojocarilor, care lucra vara cu patru și iarna cu zece calfe², scotea la toate târgurile cele mai frumoase cojoace, ținea tăierea cărnii în arândă și avea de nevastă pe Marta, fata preotului de la Cladova. – Minunat om! – așa trebuia să fie și Trică! Iar pentru aceasta nu era nevoie de multă școală: atât ca să-l primească ucenic.

Maica Aegidia cerea însă mult – șase florini pe lună, și pe deasupra mai erau și alte cheltuieli.

— Hm! zise Mara, încrețindu-și sprâncenele, și începu să facă în gândul ei socoteala cam câți oameni vor fi trecând în fieștecare an peste podul de plute de pe Murăș. Nimeni în lumea aceasta n-ar fi putut să facă socoteala aceasta mai bine decât dânsa, care atâta timp a stat pe țărmurii Murășului.

Ce-ar fi fost adecă dacă ar fi luat din ciorapul Persidei arânda podului? Putea să dea mai mult decât alții, fiindcă nu voia să câștige decât cei șaiszeci de florini și încă ceva pe deasupra. Apoi mai câștiga și dreptul de a-și pune masa și coșurile la capătul podului, pe unde trecea toată lumea.

Stetea Mara, stetea și număra în gândul ei banii, câte doi creițari de om și câte zece de perechea de cai ori de boi, număra mereu și-i aduna de se făceau mulți, încât ochii i se umpleau de lacrimi.

S-ar putea oare să fii văduvă săracă, să-ți vezi fata preuteasă, feciorul staroste în breasla cojocarilor și inima să nu ți se moaie?!

Că lucrurile ar putea să vie și altfel, asta Mara nu putea s-o creadă când vedea ca-n aievea cum atât de bine au să iasă odată toate.

¹ Conducător al unei bresle (n. red.).

² Calfă – lucrător care primește o calificare după o perioadă de ucenicie (n. red.).

Capitolul II

MAICA AEGIDIA

Maica Aegidia era mititică, pășea mărunț, vorbea scurt și apăsător, avea nas nu tocmai mic și o căutătură aspră și scrutătoare, dar se muia când vedea lacrimi de văduvă: ea a stăruit ca maica priorita¹ s-o primească pe Persida și numai pentru cincizeci de florini pe an, ba a mai și alergat pe la d. Hubăr, economul orașului, ca Mara neapărat să capete arânda podului.

Erau creștinești faptele aceste, dar ea tot nu putea să fie mulțumită de a le fi săvârșit.

Sidi era, ce-i drept, foarte deșteaptă și, din clipa când se despărțise de Trică, se făcuse tăcută, așezată, ascultătoare, aproape blândă; nu era însă chip s-o desfaci de deprinderile ei urâte, s-o ții peptenată și cu mâinile curate, nici s-o aduci la buna-cuviință. Apoi Mara venea mereu pe la mănăstire ca să se plângă că lumea nu mai trece pe pod nici de la Radna la Lipova, nici de la Lipova la Radna, încât maica Aegidia, muiată de lacrimile ei, se mulțumea și cu patru florini pe lună și punea al cincilea de la dânsa. Iarna, în sfârșit, după ce Murășul a înghețat și nimeni nu mai plătea cei doi creișari, maica cea cu căutătură aspră punea toți cei cinci florini de la dânsa și era foarte mulțumită că Mara o mai ajută și ea la îmbrăcăminte copilei.

Serile apoi, Mara își făcea, ca de obicei, socotelile și tot i se mai umpleau, ba mai vârtos îi erau plini ochii de lacrimi.

---

¹ Conducătoare a unei mănăstiri catolice (n. red.).

Un singur lucru o punea câteodată pe gânduri. Prea se făcuse blândă Persida: nu care cumva călugărița aceea s-o momească, s-o farmece și s-o facă și pe ea călugăriță smerită. „Mai bine moartă!” Dar nu! asta nu era cu puțință, neam de neamul ei n-a fost om smerit; toți creștini adevărați! Apoi Trică se făcuse și el băiat așezat, ascultător și bun școlar. Asta vine cu vârsta la copiii care sunt răi de mici.

Așa, câteodată, își mai aduc, nu-i vorba, și ei aminte de timpurile trecute.

Într-o frumoasă zi de primăvară, d. învățător Blăguță a venit mai târziu decât de obicei la școală. Îi plăcea mult să pescuiască, se topiseră cam iute zăpezile, Murășul se umflase și apa era turbure, cum e mai bună pentru pescuit. Și era lucru știut că, în lipsa d-lui Blăguță, Costi Balcovici e acela care pune mâna pe nuia, ca să ție buna-rânduială – nu poate pentru c-ar fi fost cel mai mare dintre școlari, dar învăța bine și era băiatul turtelarului din Radna.

Una e însă Blăguță și alta Costi, deși era băiat de turtelar. În fața d-lui Blăguță, Trică stetea smirna, iar cu Costi se bătuse adeseori în piață, în zilele cele bune, când nu era singur, ci săreau amândoi cu Sida în capul lui, și rar scăpa Costi cu fața curată, fiindcă Sida avea gheare ca pisica și ar fi sărit și în foc pentru frățiorul ei.

Tocmai de aceea, poate, Costi era foarte aspru față de Trică, pe care îl știa acum singur.

— Trică – strigă el răstit – stăi frumos!

Trică se ridică îndrăzneț în picioare: i se făcuse o nedreptate.

— Șezi! strigă Costi.

— Dacă vreau șed, dacă vreau stau, răspunse Trică. Cine ești tu, ca să-mi poruncești mie?!

Ceilalți școlari începură să râdă cu gurile întinse până spre urechi, căci copiii sunt oameni și ei și se simt mulțumiți când văd umilirea celor ce prea repede se înalță. Dar Costi, pui de om și el, nu voia să fie umilit.

— Afară! strigă el dăscălește, în genunchi! și, rostind porunca, se și duse ca să-l apuce pe Trică.

Trică, cu vreo trei ani mai mic decât Costi, nu se simțea destoinic să ție piept cu acesta: cu cât mai mic era însă omul, cu atât mai mare îi era hotărârea, și el știa să muște, să zgârâie și să dea cu picioarele, ceea ce pe Costi îl umplea cu atât mai vârtos de mânie, cu cât ceilalți școlari se ridicaseră pe bănci și râdeau cu hohote de câte ori Trică îl nimerea bine. Astfel învingerea nu putea să fie decât a lui Trică: bătaie, ce-i drept, a mâncat, părul i s-a cam rărit, gâtul îi era zgâriat, dar din bancă tot n-a ieșit și în genunchi nu l-a pus decât d. Blăguță, care ținea ca autoritatea lui Costi să rămână întregă.

Ieșind din școală, Trică a luat-o, ca de obicei, drept spre pod, unde mumă-sa aduna creițarii și își vindea mărfurile. Cât s-a bătut cu Costi și cât a stat în genunchi, o singură lacrămă nu i se ivise în ochi, abia acum, după ce se văzu singur, începu să șteargă din când în când câte-o lacrămă. Ah, cum ar fi voit să-l poată mușca pe Costi, încât urma dinților să-i rămâie toată viața! Costi era însă mai tare decât dânsul.

„O să-l spui eu mamei – își zise băiatul – și o să treacă el pe la pod!”

Când însă vorba era s-o facă, el n-o putea. Degeaba i-ar fi spus: o făcea numai să se plângă, ca alte dăți, că e văduvă și că toți își bat joc de copiii ei, fiindcă n-au tată, ca să-i ocrotească.

— Ah – zise el suspinând – de ce nu mai e Sida aici!?

Da, singură, ea putea să știe ce va să zică a fi bătut de Costi.

El se strecură fără de veste pe lângă un car peste pod, apoi, trecut odată pe cellalt țarmure, se duse ca din pușcă până la mănăstirea de călugărițe, trase clopoțelul de la intrare și spuse, după ce i se deschise, că mumă-sa l-a trimis să-i aducă soru-si ceva.

La călugărițele din Lipova nu puteai să vorbești cu orișicine, orișicând și despre orișice. Sidi nu era însă oricine, și maica Aegidia cea aspră, fiind totodată și înțeleaptă, ținea să nu răscoale

întreaga mănăstire, ceea ce ar fi făcut dacă ar fi oprit pe Sidi, care începuse să se vaiete când i s-a spus că acum, asupra mesei, nu poate să-și vadă fratele. Astfel Trică n-a avut să aștepte mult.

— Ce e?! întrebă ea răstită.

— Uite – zise el încet, ca să nu audă și sora Marta, care se afla în iatacul de alături – Costi m-a bătut.

— Te-a bătut el pe tine, și tu, prostule, te-ai lăsat să te bată!

— Dacă el e mai tare!

Persida rămase câțva timp pe gânduri, cu răsufierea oprită și cu ochii țintă la un colț.

— Haide!... zise apoi și îl apucă de braț, ca să-l ducă spre ieșire, unde cheia era în ușă.

— Sidi, Sidi! strigă sora Marta speriată și plecă s-o oprească.

— Haide! grăi Persida mai tare. Ea n-are voie să iasă după noi!

Ieșind apoi în stradă, ei o luară spre pod.

Da! Însă dincolo era Mara, și ea n-avea să-i vadă, nici să-i știe.

Pe țarmurile despre Lipova, de la pod la deal, e Sărăria, o mare șură de scânduri în care se adună sarea adusă pe luntri de la ocele din Ulioara, ca să fie vândută pentru satele de dimpregiur. În fața Sărăriei sunt vara-iarna, ziua-noaptea o mulțime de care, iar din sus de Sărărie e șirul de mori plutitoare de-a lungul țarmului. Persida și Trică se strecurară printre care, ocoliră Sărăria și înaintară spre mori. De câte ori, vara, au trecut ei Murășul pe luntrița de la vreo moară!

Acum însă nu era vară, ci primăvară, și Murășul era lat, foarte lat, turbure-gălbui și plin de spumă și de vultori. Morile, care alte dăți se aflau în apropierea țarmurelui, de care erau legate prin o podișcă, acum rămăseseră departe spre mijlocul râului, de unde abia li se auzeau tocăniturile monotone. Cum să ajungă ei acolo, ca să roage pe vreuna dintre calfele de morar să-i treacă!?

Nu era chip! Și totuși cei doi copii bălani și cu obrajii rumeni erau voioși; mult era frumos și bine aici în fața valurilor ce se tăvăleau greoaie spre șesul depărtat. Venea cu ele și o

adiere primăvărată, iar dincolo, pe coastele de la Radna și de la Șoimoș, se ivea, pe ici pe colo, iarba crudă și verdeța de salcie și de răchită.

— Stăi! strigă deodată Persida... Morarii cum se duc ei la morile lor? Trebuie să fie pe aici pe lângă țarmure vreo luntriță. N-ai să te temi! Tu știi că eu mă pricep la lopată.

— Eu să mă tem?! răspuse Trică. N-am vâslit vara și eu!?

Mare lucru nici n-ar fi fost, dacă ai fi putut, ca vara, să dai cu lopata de fund, ca să duci luntrița precum îți place; acum însă Murășul n-avea fund, valurile erau cu mult mai iuți decât ți se păreau de pe țarmure și luntrița-i ducea pe cei doi copii după cum voia bunul Dumnezeu.

Ochii căprui ai Persidei erau plini de văpaie; era frumos și bine, mare minune, mai ales pe la vultori, când luntrița se învărtea. Oamenii de pe țarmuri se speriară, cu toate acestea, când văzură luntrița ușoară cu cei doi copii neajutorați în ea și începură să alerge, mai ales de la Sărărie, spre mori, ca să ia o luntriță și să le vie într-ajutor.

Ce ar fi putut adecă să li se întâmple? Îi duceau valurile cât îi duceau și trebuia să-i scoată în cele din urmă la țarmure, cum scoate apa râului tot ce plutește pe ea.

Mai era însă în drum și podul, de care nu o dată se izbesc și se sfărâmă plutele aduse din Ardeal. Lumea alerga dar spre pod pentru ca de acolo să le vie cumva într-ajutor.

În același timp se duse prin Lipova vestea că o fată a fugit de la călugărițe cu un băiat. O fată și un băiat! S-ar fi putut oare ca în gândul lumii fata să nu fie mare, când fuge cu un băiat? Degeaba i-ar fi spus că nu era, degeaba i-ar fi arătat perechea: ea tot n-ar fi crezut. Mai erau dar și alți oameni la pod, în fața mănăstirii, ca să afle cum s-au petrecut lucrurile cu fuga.

Mara, podărița, vedea că o mișcare neobicinuită s-a pornit de la Sărărie și de la mănăstire spre pod. Sări dar de la locul ei și grăbi spre Lipova. Uitându-se apoi încotro se uitau și oamenii,

zări deodată luntrița purtată de valuri și alte două luntrițe mânate de vâslași voinici, care grăbeau să o ajungă.

— Vai de mine! strigă ea, cuprinsă de spaimă.

La moarte s-ar fi gândit, dar nu că sunt chiar ai ei copiii din luntrița care venea, venea mereu și iute spre pod.

Mara începu să alerge și să cheme oameni ca să deschidă podul, ca de obicei, când trec plute ori luntri cu sare.

Dincolo, despre Lipova, se îngrămădea pe pod lumea adunată în pripă, iar în fruntea ei venea maica Aegidia, foarte grăbită, ca o păpușică trasă pe sfoară, cu ochii ridicați spre cer, cu mâinile încleștate și rugând mereu pe Maica Fecioară de la Radna, făcătoare de minuni, să le vie copiilor într-ajutor.

Văzând pe maica Aegidia, Mara se opri.

De la călugăriță gândul ei trecu deodată la Persida și ochii ei se îndreptară mai cu dinadins spre cei doi copii.

Ea rămase ca înfiptă, cu ochii mari, cu buzele strânse și strâmbate în jos.

— Sfinte Arhanghele! strigă apoi crucindu-se. Sfântă Marie, Maică Preacurată! Bată-vă să vă bată, copii! Nu, grăi dânsa mângâiată, copii ca ai mei nimeni nu are!

Și adevă ce li s-ar fi putut întâmpla? Printre pontoanele podului era loc de puteau trece și o sută de luntrițe! Da, da! Lor nu li se putea întâmpla nimic: ea ar fi avut altfel visuri rele și presimțiri urâte.

Dar cum a ajuns Persida din mănăstire în mijlocul Murășului?

Pornind iar spre maica Aegidia, ca să afle cele petrecute, Mara era din ce în ce mai strâmtorată. Știa un lucru: că așa, numai din senin, n-a plecat Persida de la călugărițe. Trebuia să fie la mijloc vreo nefăcută!

Mara era însă femeie trăită în lume și știa că lucrurile o să meargă mai bine dacă se va ținea dânsa deasupra.

— Bine, maică – strigă ea – așa păziți dv. copiii?

Ce mai putea maica Aegidia să răspundă când ea singură era de vină, ea cu slăbiciunea ei cea mare?

Își frângea mâinile și nădăjduia în Dumnezeu cel preamilosliv.

— Las-acum, lasă! grăi dânsa căită. Iată, Maica Domnului ne este într-ajutor; luntrița a apucat-o bine, a luat-o spre locul dintre pontoane și trece, trece, iat-o, trece!

Toți alergară să vadă cum luntrița intră sub pod, apoi se-ntoarseră și alergară pe-mbulzite, ca s-o apuce ieșind din jos pe pod.

Persida și Trică ședeau tăcuți și strâmtorați, căci știau, ce-i drept, că de înecat nu se vor îneca, dar nici cu fața curată nu vor scăpa după ce au ridicat atâta lume în picioare.

Peste puțin îi ajunseră apoi și morarii ce plecaseră în calea lor, unul dintre dâșzii apucă lanțul luntriței, și începură să vâslească spre malul de la Lipova.

Lumea se porni dar și ea înapoi, cu Mara și cu maica Aegidia.

Mult ar fi dat maica Aegidia ca toată această lume neastâmpărată să rămâie departe în urma ei, ca să poată vorbi ea singură cu Persida. Căci iubea maica adevărul, dar mai presus de toate îi era numele cel bun al mănăstirii, și toate i le-ar fi iertat copilei dacă prin o minciună bine potrivită ar fi scăpat acest nume bun. Lumea nu era însă numai neastâmpărată, ci totodată și sprintenă, și maica Aegidia cea cu pas mărunț rămase ea departe-n urmă.

Iară Persida nu știa să spună decât adevărul.

Ieșind din luntriță, ea trecu iute, îndrăzneată și cu capul ridicat printre cei adunați pe țărmure și se duse drept la maica Aegidia.

— L-a bătut – grăi dânsa iute – i-a scos păr din cap, l-a lovit cu pumnii-n coaste, i-a rupt gulerul de la cămașă și l-a zgâriat la gât.

— Cine l-a bătut? întrebă maica mai ușurată.

— Costi Balcovici, răspunse Trică rar și respicat. Domnul învățator s-a dus să prindă pește, și Costi Balcovici a fost obraznic, iară eu nu m-am lăsat bătut.

— Și eu vreau să-i arăt – adause Persida – că n-are să bată pe fratele meu pentru că e mai mic și n-are pe nimeni să-l ajute.

— Sărăcuții mamei! grăi Mara înduioșată. Se iubesc, maică – urmă ea ștergându-și lacrămile – se iubesc unul pe altul ca doi copii săraci.

Maica Aegidia era și ea înduioșată nu numai pentru că vedea lacrimi de văduvă, ci și pentru că înțelegea pornirea firească și bună a copilei, dar mai presus de toate pentru că era salvat numele cel bun al mănăstirii.

— Iată – zise ea cu liniște sărbătorească – în loc de a-și vedea de școală, umblă să pescuiască, iar în vremea aceasta copiii se slușesc unul pe altul. Și câte sunt nenorocirile ce s-ar mai fi putut întâmpla dacă n-ar fi paza Celui-de-Sus. La noi nu se întâmplă astfel de lucruri!

— Se-nțelege! grăi Rosa, nevasta lui Hansler, cizmarul de peste drum. La noi e regulă! La români însă toate merg una peste alta!

— Așa e! ziseră alți câțiva, în vreme ce, iar, alții râseră.

Lucrul ar fi fost bun și minunat dacă n-ar fi fost de față și câțiva români, ai căror obraji se roșiră, fie de mânie, fie de rușine.

— Aceasta n-am voit s-o zic, grăi dar maica Aegidia. E și la români regulă, se vede însă că nu pretutindenea.

— E un păcătos Blăguță acela, adăogă Maria lui Ciondrea, care nu-l putea suferi pe învățătorul din Radna.

Mara stetea ca pe spini. Știa că papistașii¹ sunt un neam de oameni dușmănoși și ținea mult la Blăguță, care era vestit cântăreț de strană. Îi mai trecea apoi, parcă, și un fier roșu prin trup, când vedea cum trec peste pod oameni, ba până chiar și care, fără ca să plătească creșterii cuveniți. Călugărița nu putea, în sfârșit, să aibă dreptate.

— Dar fata mea cum a ieșit din mănăstire? zise ea, rostind vorbele cam rar. Tot învățătorul nostru ar fi de vină dacă copiii s-ar fi înecat în Murăș?

Maica Aegidia se sperie și începu să tremure. Nu era deprinsă cu lumea, în mijlocul căreia se afla, și o trecură fiori reci când se

¹ Papistaș – catolic (n. red.).

gândi că oamenii aceștia ar putea să se pornească la ceartă. Îi era ca și când dincolo, pe dealurile de la Radna, s-ar fi pornit o furtună cu puhoi, care în toată clipa putea să fie aici.

— Haide, Sidi, fata mea! grăi dânsa grăbită. Sărută mâna mamei și vino!

Mara ar fi voit să aibă cel puțin o ulcică pentru ca s-o sfărâme în mii de bucăți.

Auzi vorbă! Să vie cineva, să ieie fata ei, s-o ducă, și ea să nu poată face nimic, iar peste pod să treacă oameni și care, să treacă fără creițari.

— Fata rămâne cu mine! zise ea, deși numai cam cu jumătate de gură.

— Nu, mamă! grăi Persida, care ar fi intrat în pământ de rușine dacă nu s-ar fi putut întoarce chiar acum înapoi. Ce-ar fi zis celelalte fete? Eu – urmă ea – trebuie să mă întorc la lecțiune!

Maica Aegidia era cea mai fericită dintre călugărițele de pe țărnul stâng al râului.

— Așa este, grăi dânsa. Te rog – adăogă apoi întorcându-se spre Mara – vino și d-ta cu noi.

Patru care încărcate cu sare cotiră deodată spre pod ca să treacă spre Radna, iar alte două veneau pe pod spre Lipova.

— Acum nu pot! răspunse Mara și o porni răpede spre pod, ca să-și adune creițarii, în vreme ce maica Aegidia plecă cu Persida spre mănăstire, iar Trică se luă după mumă-sa printre lumea ce se risipea.

Capitolul III

FURTUNA CEA MARE

Nu-i nimic mai iute decât gândul, iar vorba poartă gândul dintr-un om în altul.

Peste jumătate de ceas toată Radna și toată Lipova știa cum s-au petrecut lucrurile pe țărmul Murășului, ba știa chiar mai mult. Era lucru nemaipomenit! O adevărată răzmeriță!

Călugărița aceea a zis că românii sunt niște nemernici! Ba nemernic e Blăguță, care trebuie să fie alungat cu rușine de la Radna. Ba nemernice sunt călugărițele, care nu știu să păzească fetele pe care părinții le lasă în grija lor. Ba o nemernică e Mara, care și-a vândut fata. Știa călugărița cu ce drept nu i-o lasă, ci o duce înapoi!

Așa se vorbea la Lipova și la Radna, și nu se vorbea domol și cu bună chibzuială, ci cu patimă, ca om pe om să se-ntârâte.

Dintr-un lucru de nimic se-nvrăjbiseră fără de veste câteva mii de oameni, care trăiau mai-nainte în bună înțelegere, iar ziua următoare vrajba s-a lățit, fiindcă era târg la Radna, și s-a-nrăit, fiindcă pornirea pătimașă trece crescând din om în om.

Cel mai amărât dintre toți amărății era însă Blăguță, nenorocitul pescuitor. Avea și el dușmani, pizmuitori, avea, ca toți oamenii, răuvoitori care se bucurau de-ncurcătura în care-l vedeau. Avea însă și prieteni și binevoitori, care-l muștrău că le-a mai făcut-o și asta. Se certa satul asupra lui, și el nu mai știa ce să facă.

Și toate aceste pentru copiii Marei, de care toți în atâte și atâte rânduri se-mpedecaseră.

Om era și el; trebuia să-și verse focul asupra cuiva: l-a dat afară din școală pe Trică, fiindcă era leneș, neascultător, hărățagos și strică și pe ceilalți copii.

Trică nu se plângea, ci stătea drept, cu capul ridicat și cu mâinile lăsate-n jos, apoi, plecat de la școală, trecea cu pas domol uitându-se drept înaintea spre pod.

— Săracul mamei! zise Mara plângând la capul podului.

Ce putea dansa să-i facă? Cum putea să-l ajute? Cerul li se surpa amândurora, parcă, în cap; dar cine asculta plângerea ei?

— Lasă, dragul mamei – grăi dansa în cele din urmă îndârjită – căci am eu să te dau la o școală mai bună! Am să te scot om, om de carte, om de frunte, ca să nu mai fii ca tatăl tău și ca mama ta, ci să stea ei și copiii lor în fața ta cum noi stăm în fața lor! Eu pot, eu am – urmă ea avântată – mi-a dat Dumnezeu și are să-mi mai deie, fiindcă el nu face deosebire între oameni!

Fața lui Trică se însenină. Nu prea înțelegea, ce-i drept, vorbele mumei sale, dar știa că are să meargă la altă școală, că nu el, ci Costi Balcovici are să rămâie în cele din urmă de rușine.

Chiar acum însă Mara nu putea să-l ducă la școală. Era hotărâtă să-l ducă la Arad, fie mâne, fie poimâne, cât mai curând, îndată ce-și va fi făcut vreun rost pentru creșterii de pod. Deocamdată treceau oameni și care, fiindcă era târg la Lipova: n-avea Mara timp nici măcar să se gândească.

Peste noapte trecea de tot puțină lume de la Radna la Lipova ori înapoi. Serile dar, Mara lăsa podul în grija lui Gheorghe, un văr al ei, căruia-i dădea bilete pentru câte doi și pentru câte zece creștari, ca să aibă un fel de socoteală cu el. Tot putea însă Gheorghe s-o înșele și de aceea niciodată ea nu l-a lăsat și peste zi să adune creșterii. Atât era acum hotărâtă să plece mâne la Arad, încât își călcă pe inimă și vorbi cu Gheorghe ca să rămâie în lipsa ei la pod.

Seara apoi, după ce rămase singură și-și făcu socoteala, ea stete foarte mult pe gânduri.

Era mare lucrul pe care voia să-l facă – mare și greu. Nu-i vorba, câștigul podului ar fi fost destul de mare ca să plătească

pentru Persida și să-i mai rămână și pentru cheltuielile ce voia să-și facă cu Trică. Ba mai și rămânea ceva pe deasupra.

Ea a luat însă arânda podului din banii Persidei: cum putea să-și facă parte și lui Trică? Își nedreptățea fata!

Nu-i vorba, ar fi putut să ia arânda în socoteala amândurora... dar era atât de greu. Cum să dea dânsa atâta amar de bani pentru un lucru care nu se vede?

Doamne, câți oameni sunt cu multă știință de carte care trăiesc ca vai de capul lor, luptându-se cu nevoile vieții și nebăgați în seamă, ba poate chiar desprețuiți de alții, care nu știu carte, dar au bani?! În zadar! Mai presus de bani nu e nimic decât sănătatea și voia bună. Cum să dai banul pe care-l ai în mâna ta, când nu capeți pentru el ceva hotărât, pipăit, neîndoios, ci numai o părere, o nădejde, un gând, care poate să te înveselească acum, dar nu știi dacă se va împlini ori nu.

— Ferit-a Dumnezeu! grai dânsa hotărâtă. Ce-i în mână nu-i minciună.

Nu! ea nu putea să se lepede de visul ei.

Ziua următoare n-a plecat dar la Arad, ci l-a îmbrăcat pe Trică mai curățel și l-a dus peste Murăș, la Bocioacă.

Știa băiatul destulă carte ca să fie ucenic de cojocărie, și mai învăța și de aici înainte duminicile și zilele de sărbători.

Nu era însă bine aleasă nici ziua, nici casa.

Ce-i drept, Bocioacă, el însuși om așezat și scurt la vorbă, l-ar fi primit bucuros pe Trică, ai cărui ochi îi plăceau, precum zicea el. Îi părea băiatul sănătos, deștept, așezat și sprinten. Nevasta lui Bocioacă era însă fată de popă; cum ar fi putut ea să sufere în casa ei, chiar acum, după cele petrecute, pe băiatul Marei, care, nespălat, nepeptănat, nu putea să fie decât un obraznic?

— O, Doamne! grai Mara când Bocioacă îi spuse, cu mare în-cungiu, că nu poate să-i primească băiatul ucenic. O, Doamne! zise iar și nu mai putea să zică nimic.

Iar li se surpa cerul, parcă, amândurora în cap, și Trică iar stătea drept, cu capul ridicat și cu mâinile lăsate în jos.

Carevasăzică nici măcar ucenic de cojocărie nu mai putea să fie băiatul acesta sărac!

Și toate aceste din vina Persidei! Nu! Persida nu putea să fie vinovată. Vinovată era numai maica Aegidia, călugărița cea papistășească! Nu, nu! Dumnezeu a voit așa, pentru ca s-o întorcă iar la gândul cel bun.

— Haide, dragul mamei – îi zise ea băiatului – am să te dau, tot am să te dau, tocmai de aceea am să te dau să înveți carte!

Era în gândul ei hotărâtă să n-o mai lase nici pe Persida la călugărițe. Nu se mai putea împăca cu gândul că lumea zicea că și-a vândut copila, c-a înstrăinat-o, c-a lăpădat-o.

Da! urât, nesuferit era gândul acesta! Dar ce făcea apoi cu fata? unde o ducea? cum o ținea? ce rost îi făcea?

Mergând cu Trică spre mănăstire, Mara era din ce în ce mai muiată.

Ce ar fi fost adecă dacă, după atâte nenorociri, maica Aegidia s-ar fi învoit să ție pe Persida și fără de plată, ca să rămână cei șase florini pentru Trică? Avea atâta slăbiciune pentru copilă, și unde mănâncă o sută, mai poate să mănânce și încă unul, unde se adăpostesc o sută, mai e loc și pentru o biată fată săracă.

Era tare muiată Mara când a intrat în mănăstire, însă mai muiată încă era maica Aegidia când a văzut ochii cei plânși ai văduvei, de care se despărțise în împregiurări atât de grele și de care se temea oarecum.

— Am să-i vorbesc maichii prioritei, zise ea strâmtorată. Persida e o copilă cu porniri sălbatică, dar bune, foarte bune. O iubește și maica priorita.

„Am să-i vorbesc” avea pentru Mara înțelesul „lucrul e făcut”.

— Apoi – urmă călugărița – am să-ți dau și o scrisoare către părintele guardian de la mănăstirea din Arad a minoriților. Țin și părinții copiii săraci, care umblă din mănăstire la școală. Au, dacă îi scriu eu părintelui guardian, să-l primească și pe el.

Mara era foarte fericită și foarte grăbită, ca nu cumva să-și schimbe din nou gândul.

Plecând de la maica Aegidia cu scrisoarea, ea a alergat să-și caute căruța, ca să nu mai peardă și ziua de mâne, căci îi era foarte greu să-l știe pe Gheorghe adunând creițari la pod.

Pe la amiazăzi era la Arad.

Își pusese-n gând să meargă fără întârziere la părintele guardian; acum însă parcă-i venea greu s-o facă și ținea să se mai gândească.

Îl vedea pe Trică școlar harnic; îl vedea ieșit din școli; îl vedea domn mare, om cu casa lui, cu masa lui, cu rostul lui. Iară ea era tot Mara cea veche.

— Nu, nu! zise ea. Nu-mi înstrăinez eu copilul meu, căci acesta e singurul pe care-l am.

Erau și-n Arad cojocari, mai și mai decât Bocioacă de la Lipova. Ea se duse cu Trică la Steva Claiici, sârbul cel bogat, care lucra iarna cu douăsprezece, iar vara cu opt calfe și era vestit în piața Aradului pentru cojoacele lui frumos împodobite.

În zadar! îi fusese ursit lui Trică să fie cojocar ca Bocioacă, starostele cojocarilor din Lipova, dar mai bogat încă, fiindcă avea Mara și aduna mereu.

CUPRINS

<i>Nu citit, ci interzis</i>	5
Capitolul I. Sărăcuții mamei	11
Capitolul II. Maica Aegidia	16
Capitolul III. Furtuna cea mare	25
Capitolul IV. Primăvară	30
Capitolul V. Ani de tinerețe	44
Capitolul VI. Ispita	59
Capitolul VII. Zbuciumare	71
Capitolul VIII. Datoria	79
Capitolul IX. Inima, săraca	88
Capitolul X. Cine ce poate	104
Capitolul XI. Altă lume	122
Capitolul XII. Două porunci	133
Capitolul XIII. Datorii vechi	146
Capitolul XIV. Rostul lui Bandi	164
Capitolul XV. Isprăvile lui Trică	179
Capitolul XVI. Greul vieții	194
Capitolul XVII. Birtul de la sărărie	213
Capitolul XVIII. Blestemul casei	230
Capitolul XIX. Verboncul	239
Capitolul XX. Norocul casei	275
Capitolul XXI. Pace și liniște	292

<i>Află mai multe... și spune ce crezi</i>	307
I. Portret de scriitor	307
II. Scriitorul mărturisește	313
III. Bătălia ideilor.....	321
IV. Citește! Gândește! Scrie!	328